CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

FINANSIJSKI PLAN
AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO
ZA 2024. GODINU

Podgorica, mart 2024. godine

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO
JOSIPA BROZA TITA BB
81000 PODGORICA, CRNA GORA
www.caa.me

TEL: +382 20 625 507
FAX: +382 20 625 517
E-MAIL: acv@caa.me

UVOD

Polazni i pravni osnov za izradu Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu predstavlja Zakon o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 82/20) u kojem je, odredbom člana 10 stav 2, propisano da Finansijski plan Agencije, godišnji izvještaj o radu i finansijski izvještaj Agencije usvaja Vlada, na predlog Savjeta. U tom smislu odredbom člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisana je nadležnost Agencije, koja je u odnosu na raniju zakonom propisanu djelatnost Agencije, značajno proširena. Najznačajnija novina propisana zakonom je prenošenje javnih ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspekcijskog nadzora i donošenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma (*European Common Aviation Area Agreement*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a (*International Civil Aviation Organization – ICAO*), ECAC-a (*European Civil Aviation Conference – ECAC*), EASA-e (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*) i EUROCONTROL-a (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*), koji se, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore".

Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu sadrži pregled planiranih prihoda i rashoda za 2024. godinu i baziran je na pokazateljima poslovanja u 2023. godini i realno očekivanim prihodima i rashodima u 2024. godini.

I Planirani prihodi Agencije za 2024. godinu će se ostvariti kroz izvore finansiranja utvrđene članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da se sredstva za rad Agencije obezbjeđuju iz:

1) naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
5) drugih izvora u skladu sa zakonom.

II Planirani rashodi utvrđeni su na osnovu ostvarenih rashoda u tekućoj godini kao i realno očekivanih rashoda u 2024. godini i čine ih:

1) Bruto zarade zaposlenih;
2) Ostala primanja i naknade;
3) Službena putovanja;
4) Rashodi za energiju
5) Rashodi za materijal i usluge;
6) Troškovi održavanja osnovnih sredstava;
7) Ostali poslovni rashodi;
8) Amortizacija.

III Plan Investicija za 2024. godinu planiran je u iznosu od 1.065.700,00 eura a njegovu osnovu predstavlja i dio nerealizovanog plana investicija za 2023. godinu. Shodno tome a u skladu sa zakonskim propisima i procedurama javnih nabavki, Agencija će donijeti Plan javnih nabavki za 2024. godinu, čiji će sastavni dio biti planirane investicije za 2024. godinu.

Planirani prihodi i rashodi u funkciji su ostvarivanja godišnjeg programa rada i razvoja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu. Imajući u vidu da je vazdušni saobraćaj jedan od esencijalnih elemenata ekonomskih i društvenih aktivnosti države, Agencija kroz svoju nadležnost treba da obezbijedi nesmetano finansiranje poslovanja u narednoj 2024. godini, glavni cilj ovog dokumenta je da se što realnije prikažu potraživanja i obaveze za poslovnu 2024. godinu.

U tabelama ispod, prikazani su planirani prihodi i rashodi Agencije za 2024. godinu, planirani, prije svega, na osnovu procjena EUROCONTROL-a za avio saobraćaj u narednom periodu.

1. PLAN PRIHODA

Planirani prihodi Agencije za 2024. god iznose 6.738.340,00 eura.

Planirani prihodi za 2024. godinu povećani su u odnosu na planirane prihode iz 2023. godine za oko 19%. Plan prihoda Agencije za 2024. godinu utvrđen je shodno članu 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, gdje su utvrđeni izvori finansiranja Agencije i načina obračuna pojedinih naknada, a to su:

- rutne naknade;
- terminalne naknade;
- naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- naknade iz drugih izvora u skladu sa Zakonom;

1.1. Rutne naknade

U skladu sa članom 13 stav 1 tačka 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG" br. 30/12, 30/17 i 82/20) sredstva za rad Agencije za civilno vazduhoplovstvo obezbjeđuju se dijelom iz rutnih naknada po osnovu međunarodnih ugovora, na koje pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi i vazduhoplovne vlasti država imaju pravo, a koje plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi u vazdušnom prostoru Crne Gore i Republike Srbije, odnosno u vazdušnom prostoru oblasti informisanja u Beograd (FIR/UIR Beograd), odnosno u zajedničkoj zoni naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR" (*„Serbia-Montenegro-KFOR"*).

Međunarodni ratifikovani ugovori i multilateralni sporazumi koji su ratifikacijom postali sastavni dio pravnog poretka Crne Gore i neposredno se primjenjuju su Konvencija o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (tzv. Čikaška konvencija) („Službeni list FNRJ" – Međunarodni ugovori, broj 03/54), Multilateralni sporazum o uspostavljanju Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) („Službeni list CG", broj 62/07 i "Službeni list CG – Međunarodni ugovori", broj 01/11), Međunarodna konvencija o saradnji u oblasti sigurnosti

vazdušne plovidbe (EUROCONTROL Konvencija) ("Službeni list SCG" – Međunarodni ugovori, br. 18/04, 19/04 i 04/05), Multilateralni sporazum o rutnim naknadama ("Službeni list SCG" – Međunarodni ugovori, broj 04/05).

Imajući ratifikovane sporazume i konvencije, međunarodne i domaće finansijske propise, planiranje ukupnog iznosa sredstava temelji se na principima, kriterijumima i elementima definisanim EUROCONTROL konvencijom i Multilateralnim sporazumom o rutnim naknadama, pri čemu je način obračuna troškova usklađen sa regulativom i propisanim aktima koji se na jedinstven i jednoobrazan način primjenjuju na sve članice EUROCONTROL-a, a bliže su uređeni usvojenim dokumentima: „EUROCONTROL principi" („*Principles for establishing the cost-base for en route charges and the calculation of the unit rates*"), „Uslovi za primjenu sistema naplata rutnih naknada i uslovima plaćanja" („*Conditions of Application of the Route Charges System and Conditions of Payment*") i Uputstvo za primjenu pravila i procedura Sistema za naplatu rutnih naknada ("*Guidance on the Rules and Procedures of the Route Charges System*").

Bitno je napomenuti da je „Uslovima za primjenu sistema naplata rutnih naknada i uslovima plaćanja" propisano da naknada za usluge u vazdušnoj plovidbi obuhvata isključivo troškove koje države potpisnice imaju u pogledu objekata, opreme i službi koje pružaju usluge u vazdušnoj plovidbi, te troškove rada samog sistema rutnih naknada EUROCONTROL-a (prihvatljivi troškovi). Na taj način, za sve zemlje članice jedinstvena metodologija transparentnog utvrđivanja rutnih naknada obezbjeđuje da se ostvareni prihod namjenski koristi i isključivo bude rezultat pružanja rutnih usluga u vazdušnoj plovidbi. Sve države članice se obavezuju na dosljednu primjenu jedinstvenih i jednoobraznih principa za utvrđivanje troškovne osnove za rutne naknade i obračun visine Jedinične cijene za rutne naknade (*Unit Rate*).

U zajedničkoj zoni naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR", civilne vazduhoplovne vlasti (Agencija za civilno vazduhoplovstvo i Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, i pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi – SMATSA i Hungaro Control, dužni su da u izradi svojih troškovnih baza, koje služe za proračun jedinstvene Jedinične cijene za rutne naknade za zajedničku zonu naplate. zajedničke zone „Srbija-Crna Gora-KFOR", primjenjuju metod pune naknade troškova (shodno Načelima za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade). Ukoliko bi se odstupilo od tih principa, moglo bi doći do ugrožavanja ovog izvora sredstava, jer se ona ne mogu koristiti u bilo koje druge svrhe, osim za unapređenje i bezbjednost funkcionisanja vazdušnog prostora. Za potrebe utvrđivanja konačne jedinične cijene na ovako sabrane troškovne baze dodaju se i troškovi rada samog sistema rutnih naknada EUROCONTROL-a, tzv. „kontribucije" država članica, utvrđeni u skladu sa navedenim aktima.

Više radnih i upravljačkih tijela EUROCONTROL-a uključeno je u proces utvrđivanja i verifikacije predloga godišnjeg iznosa Jediničnih cijena država članica. Planirana baza troškova država članica prvenstveno je predmet razmatranja na Proširenom odboru za rutne naknade (*Enlarged Committee for Route Charges*), koji podrazumijeva neposredne konsultacije sa predstavnicima korisnika usluga, avio-prevoznika, prvenstveno IATA-e (*International Air Transport Association – IATA)*), u cilju pojašnjenja, eventualnih korekcija i, u konačnom, prihvatanja planiranih troškovnih baza država članica, tačnije pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i vazduhoplovnih vlasti država članica EUROCONTROL-a, kao i jediničnih cijena za rutne naknade u državama članicama. Nakon što Prošireni odbor za rutne naknade utvrdi predlog planiranih troškovnih baza i jediničnih cijena za rutne naknade, isto se razmatra i potvrđuje na sastanku Privremenog savjeta (*Provisional Council*), a konačnu odluku o usvajanju i stupanju na

snagu donosi Stalna komisija (*Permanent Commission*).

Stalna komisija EUROCONTROL-a je na sjednici održanoj 28. novembra 2023. godine donijela odluku o utvrđivanju jediničnih cijena za rutne naknade (*Unit Rate*) za svaku zonu naplate država članica za 2024. godinu, po kojoj je za našu zajedničku zonu naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR" utvrđena jedinična cijena za rutne naknade od 37,00 eura (bez administrativnih taksi za CRCO u iznosu od 0,11 eura).

Prihod od EUROCONTROL-a, po osnovu rutnih naknada za 2024. godinu, planiran je u iznosu od 4.916.840,00 eura.

1.2. Terminalne naknade

Na osnovu člana 13 stav 1 tačka 2 i člana 112 stav 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG" br. 30/12, 30/17 i 82/20) propisano je da ove naknade plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi i njihov iznos se utvrđuje u skladu sa Odlukom o načinu obračuna terminalne naknade za korišćenje usluga u vazdušnoj plovidbi („Službeni list CG" broj 53/19) i Sporazumu o regulisanju međusobnih prava i obaveza po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada. Navedenom Odlukom (član 9) je propisano da visina ove naknada za vazduhoplove koji polijeću ili slijeću na Aerodrom Podgorica (LYPG) i Aerodrom Tivat (LYTV), kao prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo, naplaćuje SMATSA DOO od operatora vazduhoplova udjelom od 10% od iznosa naplaćenih terminalnih naknada.

Prihod od terminalnih naknada za 2024. godinu, planiran je u iznosu od 370.000,00 eura. Obračunat je na osnovu procjene SMATSA-e za 2024. godinu, dopis broj: 08/1-402/23-2348/2 od 05.12.2023. godine za aerodrome Podgorica i Tivat u iznosu od 3.700.000,00 eura tj 10% od planiranih terminalnih naknada za agenciju što iznosi 370.000,00 eura uz moguće smanjenja stepena realne naplate terminalnih naknada zbog potencijalne insolventnosti avio-prevoznika za naknadu je planiran iznos od 370.000,00 eura.

1.3. Prihodi iz domaćih izvora

Prihodi iz domaćih izvora za 2024. godinu planirani su u iznosu od 1.451.500,00 eura. Ostvaruju se u skladu sa Zakonom[1] i obezbjeđuju se iz:

- naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa zakonom[2];
- naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju i naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u

[1] Treba imati u vidu da se planirani prilivi od EUROCONTROL-a po osnovu fakturisanih rutnih naknada za 2024. godinu kao ključni prihodi Agencije u normalnim uslovima očekuju tek od marta 2024. godine. Izuzetno slabi prilivi po osnovu rutnih naknada karakteristični su za prvu polovinu godine, a posebno za prvi kvartal, pa je neophodno da Agencija permanentno ima jedan dio sredstava po osnovu prihoda iz domaćih izvora.

[2] Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je donijelo Pravilnik o visini naknada za izdavanje operativne licence, certifikata, odobrenja i dozvola u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG", broj 01/20). kojim se propisuje visina naknada za utvrđivanje ispunjavanja uslova za izdavanje operativne licence, certifikata, dozvola, odobrenja, uvjerenja i drugih isprava i sprovođenja godišnjeg kontinuiranog nadzora, odnosno provjere kontinuirane ispunjenosti uslova u vazdušnom saobraćaju, koje su prihod Agencije saglasno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju. Procjenjeni iznos ovih naknada za 2024. godinu je 44.000,00 eura.

odlasku[3];

- naknada iz drugih izvora;

Dakle, Agencija je pravni subjekat koji se dominantno finansira iz međunarodnih izvora. S tim u vezi, dugoročno gledajući, moraju se stvoriti uslovi da se u strukturi prihoda sve više povećava učešće ostalih zakonom predviđenih prihoda u odnosu na prihode od rutnih naknada. Treba napomenuti da su gotovo sve zemlje u regionu propisale i realizovale ovakav način finansiranja vazduhoplovnih vlasti.

PLANIRANI PRIHODI U 2024. GODINI

Redni broj	**Naziv prihoda**	**Mjesečni**	**Godišnji**	***Finansijski plan za 2023. godinu***
1.	Rutne naknade – Eurocontrol	409.736,67	4.916.840,00	*4.376.325,00*
2.	Terminalne naknade	30.833,33	370.000,00	*350.000,00*
3.	Naknade koje plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaju	375,00	4.500,00	*10.000,00*
	Naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku	116.666,67	1.400.000,00	*890.000,00*
	Naknade iz drugih izvora propisane Zakonom	3.666,67	44.000,00	*43.300,00*
4.	Prihodi od kamata	250,00	3.000,00	*3.000,00*
	UKUPNO	**561.528,34**	**6.738.340,00**	***5.672.625,00***

[3] Pravilnik o visini i načinu naplate naknade po toni prevezenog tereta i po odlazećem putniku u vazdušnom soaraćaju („Službeni list Crne Gore", broj 072/20 od 19.07.2020. godine) donešen u 2020. godini dok su planiranih sredstava Agencija po osnovu putničkih i robnih naknada za 2024. godinu obračinata u iznosu od 1.404.500,00 eura na osnovu ostvarenih prihoda po ovom osnovu u 2023. godini.

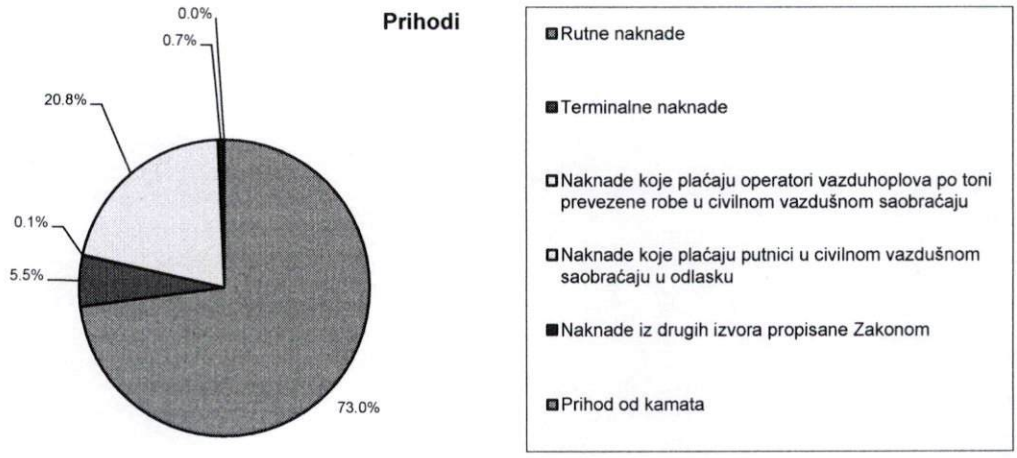

U strukturi planiranih prihoda za 2024. godinu najznačajniju stavku i dalje predstavljaju prihodi od rutnih naknada od EUROCONTROL-a, sa 73%, zatim slijede prihodi od naknada koje plaćaju operateri vazduhoplova po prevezenom putniku u odlasku sa 21%, prihodi od terminalnih naknada sa oko 5%, kao i naknade iz drugih izvora sa 1% propisane Zakonom.
Dugoročno gledano, imajući u vidu utvrđene principe EUROCONTROL-a ovakva proporcija prihoda trebalo bi se značajno korigovati u pravcu da se dosadašnje finansiranje troškova Agencije koje se najvećim dijelom odnosi na prilive od strane EUROCONTROL-a, nadomjesti prihodima iz domaćih izvora u skladu sa Zakonom čime bi se procenat njihovog učešća u ukupnim prihodima povećao.
Dakle, dominantan izvor finansiranja Agencije u ovom trenutku je još uvjek iz međunarodnih izvora tj. od prihoda po osnovu rutnih naknada.

2. PLAN RASHODA

Planirani rashodi Agencije za 2024. god iznose 5.809.889,27eura.

Planirani rashodi za 2024. godinu su povećani za oko 11% u odnosu na planirane rashode za 2023. godinu. Planirani rashodi Agencije utvrđeni su na osnovu projekcije aktivnosti datih u godišnjem programu rada, rashoda u tekućoj godini, kao i na osnovu planiranih rashoda u narednoj godini. Dati planirani iznosi rashoda, kroz pojedinačne stavke, odražavaju realne potrebe za funkcionisanjem Agencije u toku 2024. godine.

Komentar strukture rashoda:

2.1. Bruto zarade zaposlenih

Troškovi bruto zarade zaposlenih za 2024. godinu, planirane za 60 izvršilaca u iznosu od 2.979.640,79 eura i veći su za 7 % u donosu na planirane za 2023. godinu, i to:

- troškovi neto zarada zaposlenih 1.899.236,37 eura
- troškovi poreza na zarade 407.824,46 eura
- troškovi doprinosa iz i na zarade 672.579,96 eura.

Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije, broj: 01/1-014/23-185/1 od 06.02.2023. godine utvrđen je ukupan broj od 60 izvršilaca. Važna je činjenica da je zbog svoje specifičnosti i unikatnosti u finansiranju, Agencija u kontinuitetu od njenog osnivanja, izuzeta iz politike ograničavanja zarada u javnom sektoru. Ovakav stav proistekao je iz činjenice da su takvi standardi utvrđeni od strane ICAO i da bi suprotna rješenja značila gubitak stručnih specijalizovanih kadrova Agencije, ugrožavanje normalnog funkcionisanja Agencije a samim tim i ugrožavanje postignutog stepena sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore u kontinuitetu daje eksplicitnu podršku ovakvom konceptu, a on je podržan od strane Skupštine kroz usvajanje odgovarajućih zakonskih rješenja.

2.2. Bruto naknade Savjeta

Bruto naknade Savjeta za 2024. godinu u iznosu od 147.702,36 eura projektovane su na osnovu važeće Odluke, broj: 01/1-014/22-2529/1 od 30.12.2022. godine, kao i u skladu sa Zakonom i Statutom Agencije, veći su za oko 19% u odnosu na planirane za 2023. godinu.

2.3. Ostala primanja i naknade zaposlenih

Ostala primanja i naknade zaposlenih za 2024. godinu planirani su u ukupnom iznosu od 228.462,12 eura i veći su za 3 % u odnosu na planirane za 2023. godinu.. Sastoje se iz troškova prevoza zaposlenih u iznosu od 44.614,01 eura, troškova zimnice u iznosu od 59.058,00 eura, ostale lične naknade u iznosu od 59.989,99 eura i troškova poreza i doprinosa u iznosu od 64.800,12 eura, obračunavaju se u skladu sa Pravilnikom o zaradama, naknadama zarada i ostalim pravima i obavezama zaposlenih u Agenciji.

2.4. Službena putovanja i obuke zaposlenih

Službena putovanja obuhvataju troškove službenih putovanja i obuka u zemlji (prevoz, smještaj i dnevnice), troškove službenih putovanja i obuka u inostranstvu (prevoz, smještaj i dnevnice) i planirani su za 2024. godinu u iznosu od 337.000,00 eura i veći su za oko 93% u odnosu na planirane za 2023. godinu. Agencija ima veoma širok dijapazon međunarodnih obaveza, prvenstveno kroz učešće u upravljačkim i ekspertskim grupama EUROCONTROL-A, EASA i ECAC i dijelom ICAO. Kod planiranja ovih rashoda uzeli su se u obzir troškovi za ovu poziciju nastali u 2023. godini uvećani za uticaj inflacije na cijene putovanja.

2.5. Rashodi za energiju i ostale režije

Rashodi za energiju i ostale režije za 2024. godinu planirani su u iznosu od 30.000,00 eura i veći su za oko 7% u odnosu na planirane za 2023. godinu.. Navedeni rashodi obuhvataju: rashode za gorivo, električnu energiju, vodu, usluge čistoće i usluge deponovanja otpada. Planirani su na osnovu prosječnih godišnjih izdataka i neophodni su za nesmetano odvijanje poslovanja Agencije.

2.6. Rashodi za materijal i usluge

Rashodi za materijal i usluge obračunati su na osnovu prosječnih utrošaka određene vrste materijala u prethodnoj godini i očekivanog nivoa aktivnosti Agencije, planirani su za 2024. godinu u ukupnom iznosu od 190.829,00 eura, i veći su za oko 25% u odnosu na planirane za 2023. godinu. Osnovni elementi ove grupe troškova su: rashodi za kancelarijski materijal i ostali potrošni materijal, telefonske usluge, osiguranje imovine i zaposlenih, bankarske provizije, izdatke za plaćanje revizije godišnjih finansijskih iskaza i ostale neproizvodne usluge.

2.7. Rashodi održavanja osnovnih sredstava

Rashodi održavanja osnovnih sredstava planirani su za 2024. godinu u iznosu od 49.950,00 eura, obračunati su na osnovu prosječnih godišnjih izdataka za tekuće održavanje.

Obuhvataju troškove servisa i popravke vozila kao i usluge tekućeg održavanja osnovnih sredstava i drugih troškova održavanja (čišćenje kancelarija i zajedničkih prostorija, čišćenje spoljnih stakala, krečenje zidova kancelarija i izajedničkih prostorija, popravke i održavanje opreme za gašenje požara, servis sistema za klimatizaciju i održavanje agregata za rezervno napajanje električnom energijom).

2.8. Ostali poslovni rashodi

Ostali poslovni rashodi planirani su za 2024. godinu u iznosu od 1.666.305,00 eura i veći su za oko 9% u odnosu na planirane za 2023. godinu. U njima najveće učešće imaju troškovi članarina međunarodnim organizacijama tj kontribucije od Eurokontrola u iznosu od 486.605,00 eura i troškovi za traganje i spašavanje (SAR) u iznosu od 824.000,00 eura. Ostale troškove čine: troškovi zakupa u iznosu od 52.000,00 eura (zakup internet linije i mjesnog voda kao i izdatke za obnovu licenci za softver i usluge podrške za softver); održavanja informaciono-komunikacionog sistema i ostalih sistema Agencije planiran je u iznosu od 54.730,00 eura (održavanje softvera za kontrolu štampe na štampačima, održavanje softvera za administraciju, monitoring i update radnih stanica i servera, održavanje softvera za helpdesk administarciju, izdaci za usluge odražavanje i tehničke podrške informacionog sistema Agencije, održavanje softvera za računovodstvo, održavanje Trenažera – CBT sistem za obuku, trening i testiranje uređaja sa pogledom iz dva ugla, održavanje Informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima (programskog paketa Document Management System), jednogodišnje održavanje SkySAFE Standalone licence MAP, ažuriranje Auto CAD programskog paketa, održavanje softvera za generisanje ispita za pilote kao i održavanje video konferencijskog sistema); trošak usluga fizičko-tehničke zaštite u iznosu od 40.000,00 eura; troškovi reprezentacije i organizacije međunarodnih skupova u iznosu od 58.000,00 eura; troškovi za stručnu literaturu i ostale stručne publikacije planirani u iznosu od 4.000,00 eura; troškovi usluga za mjerenje magnetske deklinacije u iznosu od 8.470,00 eura; troškovi usluga tehničkog projektovanja u iznosu od 3.500,00 eura; troškovi privremenih i povremenih poslova u iznosu od 45.000,00 eura; izdaci za jednokratne pomoći i donacije u iznosu od 40.000,00 eura. Agencija će, kao društveno odgovorna institucija odgovarati na molbe humanitarnog karaktera u mjeri svojih raspoloživih sredstava.

Na osnovu Izještaja o aktivnim sudskim sporovima , sastavljenog od strane advokatske kancelarije Franović, za sudske troškove planirano je 50.160,38 eura. Iz navedenog Izvještaja se može zaključiti da postoji 11 aktivnih sudskih sporova i da se za 2 aktivna sudska spora može napraviti gruba procjena navedenog troška.

2.9. Trošak osnovnih sredstava tj. trošak amortizacije obračunava se u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji i nema uticaja na novčani tok za 2024. godinu planiran je u iznosu od 180.000,00 eura.

PLANIRANI RASHODI ZA 2024. GODINU **(u eur)**

Redni broj	Naziv rashoda	Mjesečni rashodi	Godišnji rashodi	*Finansijski plan za 2023.godinu*
1	**Bruto zarade zaposlenih**	**248.303,40**	**2.979.640,79**	***2.782.108,14***
	troškovi neto zarada zaposlenih	158.269,69	1.899.236,37	*1.773.327,40*
	troškovi poreza na zarade	33.985,37	407.824,46	*380.788,46*
	troškovi doprinosa iz i na zarade	56.048,33	672.579,96	*627.992,28*
2	**Bruto naknade Savjeta**	**12.308,53**	**147.702,36**	***124.474,44***
	troškovi neto naknada	8.437,34	101.248,11	*86.597,64*
	troškovi poreza na naknade	1.204,18	14.450,22	*11.042,76*
	troškovi doprinosa na naknade	2.667,01	32.004,12	*26.834,04*
3	**Ostala primanja i naknade**	**19.038,51**	**228.462,12**	***221.250,00***
	troškovi prevoza zaposlenih	3.717,83	44.614,01	*37.368,00*
	troškovi zimnice	4.921,50	59.058,00	*60.537,00*
	troškovi ostalih naknada (nacion odb, komis i dr)	4.999,16	59.989,99	*49.000,00*
	troškovi poreza i doprinosa	5.400,01	64.800,12	*74.345,00*
4	**Službena putovanja i obuke**	**28.083,33**	**337.000,00**	***175.000,00***
	troškovi dnevnica za službena putovanja i obuke	3.750,00	45.000,00	*45.000,00*
	troškovi smještaja za službena putovanja i obuke	8.750,00	105.000,00	*35.000,00*
	troškovi prevoza na službeno putovanje i obuke	875,00	10.500,00	*10.000,00*
	troškovi avio prevoza na služ putovanje i obuke	7.916,67	95.000,00	*75.000,00*
	ostali troškovi službenih putovanja	125,00	1.500,00	-
	trošak kotizacije	6.666,67	80.000,00	*10.000,00*
5	**Rashodi za energiju**	**2.500,00**	**30.000,00**	***28.000,00***
	troškovi goriva	833,33	10.000,00	*10.000,00*
	troškovi režije (električne energije,voda čistoća)	1.666,67	20.000,00	*18.000,00*

6	**Rashodi za materijal i usluge**	**15.902,42**	**190.829,00**	***152.797,50***
	trošak kancelarijski materijal i ost. potroš. mater	2.000,00	24.000,00	*24.000,00*
	trošak štamparskih usluga	2.500,00	30.000,00	*8.000,00*
	trošak sitan inventar	325,00	3.900,00	*3.900,00*
	trošak nabavke službenih odijela	666,67	8.000,00	*5.989,50*
	troškovi telekomunikacionih usluga	3.165,79	37.989,50	*43.979,00*
	troškovi platnog prometa	1.416,66	17.000,00	*15.000,00*
	troškovi osiguranja (život. osig. zaposl. i imovine)	3.750,00	45.000,00	*35.000,00*
	troškovi revizije	412,50	4.950,00	*4.950,00*
	troškovi usluga odnosi s javnošću	1.166,66	14.000,00	*5.989,50*
	troškovi konsalting usluga	499,13	5.989,50	*5.989,50*

7	**Rashodi održavanja osnovnih sredstava**	**4.162,50**	**49.950,00**	***53.939,50***
	servis i popravka vozila	1.000,00	12.000,00	*12.000,00*
	tekuće održavanje osn.sred. i dr. trošk.održavanja	3.162,50	37.950,00	*41.939,50*

8	**Ostali poslovni rashodi**	**138.858,75**	**1.666.305,00**	***1.527.572,9***
	trošak zakupa (lic.sistem. soft., mjesni vod, internet)	4.333,33	52.000,00	*51.000,00*
	tekuće održavanje informac.-komunikac. sistema	4.560,83	54.730,00	*54.122,95*
	trošak usluga fizičko tehničke zaštite posl. prostora	3.333,33	40.000,00	*40.000,00*
	trošak usluga za mjerenje magnetske deklinacije	705,83	8.470,00	-
	trošak usluga tehničkog projektovanja	291,67	3.500,00	*3.500,00*
	troškovi reprezentacije i međunarodnih događaja	4.833,33	58.000,00	*39.950,00*
	troškovi članarina međunarodnim organizacijama	40.550,42	486.605,00	*475.000,00*
	stručna i ostala literatura (publikacije,časopisi)	333,33	4.000,00	*4.000,00*
	troškovi jednokratnih pomoći donacija i humant akcija	3.333,33	40.000,00	*40.000,00*
	trošk. privremenih i povrem. poslova i dr. poslova	3.750,00	45.000,00	*65.000,00*
	troškovi traganja i spašavanja-SAR	68.666,67	824.000,00	*755.000,00*
	troškovi sudskih sporova	4.180,00	50.160,00	-

9	**Osnovna sredstva**	**15.000,00**	**180.000,00**	***180.000,00***
	troškovi amortizacije	15.000,00	180.000,00	*180.000,00*

	Ukupno	**484.157,44**	**5.809.889,27**	***5.245.142,53***

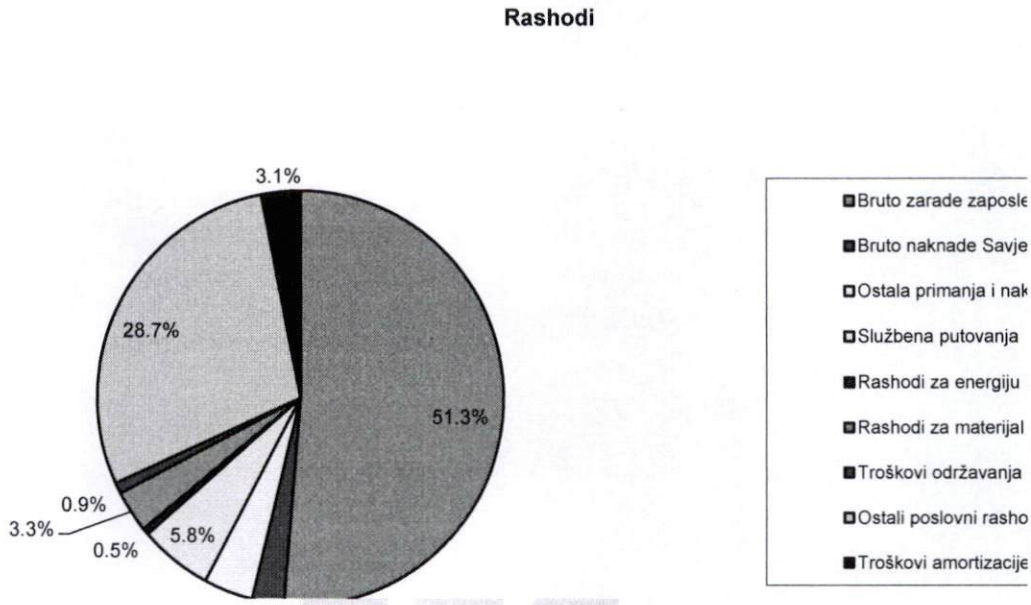

U strukturi planiranih rashoda za 2024. godini najznačajniju stavku predstavljaju bruto zarade zaposlenih 51,3%, zatim slijede ostala poslovna opterećenja sa 28,7% (u čijoj strukturi, dominantno učestvuju rashodi za kontribucije međunarodnoj organizaciji tj. Eurocontrol-u i rashodi za traganje i spašavanje), zatim troškovi za ostala primanja i naknade 3,9%, bruto naknade Savjetu 2,5%, rashodi za materijal i usluge 3,3%, troškovi za službena putovanja 5,8%, amortizacija 3,1%, rashodi za energiju 0,5%, troškovi za održavanje osnovnih sredstava 0,9%.

* * *

Na osnovu analize planiranih prihoda i rashoda za 2024. godinu, može se vidjeti da su ukupni planirani prihodi u iznosu od 6.738.340,00 eura veći za oko 19 % u odnosu na planirane za 2023. godinu i da su planirani rashodi u iznosu od 5.809.889,27 eura veći za oko 11 % u odnosu na planirane rashode za 2023. godinu.

Kao i u prethodnim godinama prilikom realizacije Finansijskog plana za 2024. godinu, Agencija će se dominantno rukovoditi principima racionalnosti i domaćinskog poslovanja, posebno kada se imaju u vidu rashodi. To znači da će i u toku 2024. godine, biti permanentno praćena finansijska situacija i da će ukoliko se ukaže potreba doći do dodatne restrikcije troškova, do onog nivoa koji ne smije ugroziti izvršenje zakonskih funkcija Agencije, odnosno sigurnosti i bezbijednosti vazdušnog saobraćaja.

3. REALIZACIJA PLANA za 2024. godinu

Ovaj plan za 2024. godinu, predstavlja projekciju na osnovu raspoloživih podataka i informacija u vrijeme njegovog donošenja, što znači da u toku realizacije može biti dopunjen i izmijenjen. Raspored sredstava po finansijskom planu vrši se u skladu sa opštim aktima Agencije, donijetim odlukama, programima i planovima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima koje donosi Agencija u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju u cilju izvršavanja poslovnih zadataka iz nadležnosti Agencije.

INVESTICIJE U 2024. GODINI

Investicije za 2024. godinu su planirane u iznosu od 1.065.700,00 eura i detaljno su obrazložene u **Prilogu 1.**

PRILOG 1.
PLAN INVESTICIJA ZA 2024. GODINU **(u Eur)**

Br.	Plan investicija za 2024. godinu	Procijenjena vrijednost
1	Nabavka četiri motorna vozila	150.000,00
2	Personalna računarska oprema i periferna računarska oprema	40.000,00
3	Softver za upravljanje nadzorom, praćenje usklađenosti sa regulatornim zahtjevima i za obradu vazduhoplovnih licenci i sertifikata	150.000,00
4	3 meteo stanice za paraglajderiste	4.000,00
5	Sistem tehničke zaštite	70.000,00
6	Kancelarijska oprema	20.000,00
7	Usluge implementacije standarda i sertifikacije ACV po standardu ISO 9001 za Sistem upravljanja kvalitetom poslovanja	12.100,00
8	Usluge implementacije standarda i sertifikacije ACV po standardu ISO/IEC 27001 za Sistem upravljanja bezbjednošću informacija	12.100,00
9	Softvera za skeniranje mrežnih ranjivosti	5.900,00
10	Izrada programskog paketa za registraciju operatora bespilotnih vazduhoplova, realizaciju obuke i testiranje pilota bespilotnih vazduhoplova	60.000.00
11	Izrada novog veb sajta Agencije	25.000,00
12	Nabavka softvera za kontrolu pristupa internet sadrzaju zaposlenih	25.000,00
13	Softversko rješenje za multifaktorsku autentifikaciju (MFA)	9.300,00
14	Softversko rješenje za Data loss prevention	23.000,00
15	Nabavka trakastih zavjesa za prozore	9.300,00
16	Nabavka poslovno skladišnog prostora	450.000,00
	Ukupno	**1.065.700,00**

Plan Investicija za 2024. godinu planiran je u iznosu od 1.065.700,00 eura a njegovu osnovu predstavlja i dio nerealizovanog plana investicija za 2023. godinu. Shodno tome a u skladu sa zakonskim propisima i procedurama javnih nabavki, Agencija će donijeti Plan javnih nabavki za 2024. godinu, čiji će sastavni dio biti planirane investicije za 2024. godinu za koje će zbog uticaja na novčane tokove u 2024. godini, Agenciji biti naophodna finansijska likvidnost. S obzirom da se radi o specifičnim nabavkama, sredstva za ovu namjenu će se postepeno obezbjeđivati iz akumuliranog viška prihoda nad rashodima ili u krajnjem uz kreditnu podršku od poslovnih banaka.

Komentar Investicija planiranih za 2024. godinu:

1. Nabavka vozila za potrebe Agencije

U cilju redovnog obavljanja poslovanja Agencije, planira se nabavka četiri motorna vozila, zbog dotrajalosti i oštećenja postojećih vozila. Procijenjena vrijednost nabavke vozila je 150.000,00 eura.

2. Nabavka personalne računarske opreme i periferne računarske opreme

Predviđena je nabavka računarske opreme i pribora u iznosu od 40.000,00 eura. Procjena potrebnog iznosa za ovom vrstom opreme, urađena je na osnovu iskazanih potreba pojedinih organizacionih jedinica Agencije i pojedinačnih zahtjeva zaposlenih, kao i na osnovu predviđanja potreba za nabavkom računarske opreme u 2024. godini.

3. Softver za upravljanje nadzorom, praćenje usklađenosti sa regulatornim zahtjevima i za obradu vazduhoplovnih licenci i sertifikata

Za potrebe unapređenja funkcionalnosti Agencije, potrebna je nabavka specijalizovanog softverskog rješenja za vazduhoplovne vlasti, koje će u najvećoj mjeri smanjiti mogućnost greške i automatizovati procese rada unutar Agencije, kao i komunikaciju sa vazduhoplovnom industrijom. Dosadašnja iskustva pokazuju da je za izvršenje pojedinačnog zadatka unutar odjeljenja potreban veći broj izvršilaca i enormno veće vrijeme. Na osnovu navedenog, radno vrijeme u trenutnim okolnostima se troši velikim dijelom na administrativne poslove umjesto da se adekvatnim softverskim rješenjem prate regulatorni zahtjevi u procesu izrade dokumenata i ostalih akata koji su u nadležnosti rada Agencije. Softversko rješenje koje bi bilo adekvatno opisu poslova Agencije, treba da sadrži modularne segmente prilagođene potrebama vazduhoplovne industrije, odnosno da u specifičnim segmentima poslovanja Agencije pruža potrebnu funkcionalnost i jednostavnu dostupnost svim potrebnim podacima i da pruža mogućnost interakcije Agencije sa bilo kojim vazduhoplovnim subjektom. Takođe, softversko rješenje mora biti u potpunosti prilagođeno sprovođenju ICAO i EASA propisa, ali mora biti fleksibilno i konfigurisano i za primjenu nacionalnih propisa i potreba.

Moduli koje sadrži softversko rješenje bi trebali omogućiti rad u sledećim oblastima, uz mogućnost prilagođavanja po želji i potrebi Agencije:

- vazdušni operatori (AOC i OPS poslovi);
- vazduhoplovni subjekti koji se bave poslovima održavanja (odobreni sertifikati i obim radova koji se izvode);
- odobrene organizacije za obuku (ATO sertifikati i kursevi koji se odobravaju, DTO);
- organizacije za obuku tehničkog osoblja;
- organizacije koje se bave proizvodnjom;
- organizacije koje se bave dizajniranjem;
- aerodromi;
- pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi (ANSP);
- EASA Part M, Subpart F;
- EASA Part-CAMO;
- EASA Part-ICAO;
- Vazduhoplovno-medicinski ispitivači i vazduhoplovno-medicinski centri;
- Strana odobrenja,
- Bespilotne letjelice i dronovi – RPAS (UAS/drone).

Softversko rješenje mora biti prilagođeno i usklađeno sa potrebama rada Agencije u oblastima nadzornih aktivnosti i inspekcijskih poslova, sa mogućnošću arhiviranja dokumenata i brz pregleda centralnog registra.
Dokumenta, koji se u njemu nalaze, u odnosu na specifične potrebe korisnika unutar Agencije kao i kontrolom pristupa podacima uz mogućnost odobravanja odnosno ograničenja pristupa podacima, bi bila u isključivoj nadležnosti system administratora. Neophodno je da softversko rješenje ima mogućnost upozoravanja korisnika na eventualne propuste u radu i nedostatke u odnosu na propisane zahtjeve i rokove. Mora biti održavano od strane sertifikovanog lica, koje može da ovlasti proizvođač sa mogućnošću nadogradnje sistema u odnosu na tehnološke i administrativne potrebe.
Softversko rješenje treba da bude dostupno sa prenosnih uređaja (laptop i tablet) u online i offline režimu korišćenja, kako bi lica koja ga koriste imala mogućnost upotrebe sistema van prostorija Agencije. Softversko rješenje mora, pored engleskog jezika, da ima mogućnost upotrebe i na crnogorskom jeziku.

Nabavka pomenutog softverskog rješenja bi omogućila unapređenje sistema sigurnosti i usklađenosti poslova, koji su u nadležnosti rada Agencije, a odnose se na vazduhoplovne subjekte. Postojeći način funkcionisanja Agencije u navedenim poslovima zasniva se na zastarjelim i nesistematizovanim načinima vođenja podataka o vazduhoplovnim subjektima, pri čemu kompletan proces obavljanja poslova isključivo zavisi od pojedinca, što stvara vjerovatnu mogućnost za grešku.
Garantni rok proizvođača mora obuhvatiti neprekidnu tehničku podršku u svim segmentima upotrebe sistema.
Vazduhoplovne vlasti zemalja članica, koje se oslanjaju na EASA-u, u velikom procentu koriste slična softverska rješenja, na taj način dokazuju da su prepoznale operativne i administrativne prednosti koje se odnose na sigurnost obavljanja propisanih poslova, zamjenjivost lica koja rade istim oblastima poslova i što je najvažnije smanjenje uticaja ljudske greške u radu.

Ključne performanse koje softver treba da pruža su:

1. Provjereno rješenje: da je uspješno korišćen od strane drugih vazduhoplovnih vlasti i subjekata širom svijeta, što ga čini pouzdanim izborom.

2. Sastanci korisnika i saradnja: mogućnost održavanja redovnih sastanaka korisnika i diskusije o budućim zahtjevima, najboljim praksama i iskustvima, osiguravajući kontinuirano unapređenje.
3. Lak pristup informacijama: mogućnost jednostavnog pristupa kritičnim podacima i informacijama, što olakšava usaglašavanje sa regulatornim zahtjevima i sprovođenje procesa.
4. Jedinstven izvor: mogućnost čuvanja podataka u potpuno integrisanoj bazi podataka, čime se eliminiše dupliranje zapisa i osigurava tačno i pravovremeno donošenje odluka.
5. Standardizovani podaci: mogućnost korišćenja konfigurabilne hijerarhijske strukture (taksonomije) kako bi se izbjegao unos slobodnog teksta, obezbjeđujući doslijednost i omogućavajući naprednu statistiku i izvještavanje.
6. Praćenje i transparentnost: mogućnost detaljne kontrole izmjene podataka, kako bi se poboljšalo praćenje i transparentnost u regulatornom nadzoru.
7. Efikasnost i kontrola usaglašenosti: da radni tokovi, automatizacija i upravljanje dokumentima poboljšavaju efikasnost i kontrolu usaglašenosti za zaposlene u vazduhoplovnim vlastima.
8. Fleksibilan i konfigurabilan: da se prilagođava nacionalnim propisima i specifičnim potrebama, omogućavajući prilagođena rješenja.
9. Jednostavna integracija: da se sistem bez problema integriše sa modulima i pruža automatske provjere između različitih oblasti primjene.
10. Robustna tehnologija: da podržava pristup "bez papira" i nudi mogućnosti mobilnog rada i rada van mreže za nadzorne aktivnosti.

Softver treba da je specifično dizajniran za vazduhoplovne vlasti, koji se prevashodno bave nadzorom u oblasti sigurnosti i bezbjednosti. Ključni aspekti koje treba da pokriva su:

1. Organizacije: da omogućuje praćenje i upravljanje različitim organizacijama u vazduhoplovstvu, uključujući vazduhoplovne kompanije, škole letenja, centre za obuku itd.
2. Licence, odobrenja i certifikati: da se putem njega može pratiti i upravljati raznim vrstama licenci, odobrenja i certifikata za pilote, kabinsko osoblje, inženjere, održavanje itd.
3. Nadzor i inspekcije: da se putem njega može vršiti planiranje, praćenje i sprovođenje inspekcija i nadzora.
4. Aerodromi: da pokriva područje aerodroma, uključujući certifikaciju, sigurnosne standarde i upravljanje.
5. Vazduhoplovi: da se putem njega mogu pratiti podaci o vazduhoplovima, njihovim tehničkim karakteristikama, održavanju i sigurnosnim aspektima.
6. Osoblje: da sistem upravlja informacijama o osoblju, njihovim kvalifikacijama, obukama i licencama.
7. Sigurnosni događaji i izvještavanje: da omogućuje izvještavanje o događajima i analizu događaja.
8. Dokumentacija i evidencija: da posjeduje sistem za upravljanje dokumentacijom, evidencijom i arhiviranjem.
9. Komunikacija i saradnja: da podržava komunikaciju između regulatora, organizacija i drugih učesnika.
10. Prilagodljivost: da je modularan i prilagodljiv, da omogućujući pokrivanje različitih potreba i specifičnosti svake organizacije.

Procijenjena vrijednost nabavke je 150.000,00 eura.

4. Nabavka meteo stanica za paraglajderiste

Planirana je nabavka nedostajućih tri meteo stanice za paraglajderiste u iznosu od 4.000,00 eura u cilju podizanja nivoa sigurnosti kada su u pitanju operacije paraglajderima.

5. Nabavka opreme za sistem tehničke zaštite Agencije

Odredbama Zakona o zaštiti lica i imovine (koji je stupio na snagu u januaru 2014. godine) i Pravilnika o bližem sadržaju plana zaštite obavezno štićenih objekata, uređuje se zaštita pravnih lica i njihove imovine, koje ne obezbjeđuje država, u pogledu fizičke i tehničke zaštite.

U članu 14 tačka 6 prethodno navedenog zakona, navedeno je da su, pored ostalih objekata, i obavezno štićeni objekti od značaja za saobraćaj u svim vrstama saobraćaja.

U članu 16 je propisano da se zaštita obavezno štićenih objekata vrši se na osnovu plana zaštite, koji, na osnovu ugovora iz člana 10 ovog zakona, izrađuje privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik koji obavljaju djelatnost zaštite.

Zakonom i pravilnikom je propisano da Plan zaštite sadrži i Projekat tehničke zaštite obavezno štićenog objekta, kojim se pored ostalog predviđaju i projektuju odgovarajuća sredstva i komponente tehničke zaštite (prilazi, prostori i predmeti koje treba štititi, prostori koje treba nadgledati, način i mjesto signalizacije alarma, režim rada zaštitnih zona, vrsta rezervnog napajanja električnom energijom, vrsta tehničke zaštite, smještaj uređaja i opreme za tehničku zaštitu, način postavljanja instalacija; komponente sistema: alarmni sistemi, video nadzor, sistemi za kontrolu i pristup, komunikacione veze i sistemi za kontrolu obilaska objekta, lokacija operativnog centra).

U članu 13 Zakona propisano je da se tehnička zaštita vrši upotrebom sredstava koja imaju propisani kvalitet, u skladu sa utvrđenim međunarodnim standardima, oko štićenog objekta i u granicama štićenog prostora.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno procjenjuje se da će Agencija biti u obavezi da izvrši nabavku usluge izrade plana zaštite kao i nabavku adekvatnih sistema za tehničku zaštitu u procijenjenoj vrijednosti od 70.000,00 eura.

6. Nabavka kancelarijske opreme

Planirana je nabavka nedostajuće kancelarijske opreme u iznosu od 20.000,00 eura.

7. Nabavka i implementacija standarda, sertifikacije ACV po standardu ISO 9001 za Sistem upravljanja kvalitetom poslovanja

Planirana je nabavka u iznosu od 12.100,00 eura. ISO 9001 je međunarodni standard za upravljanje kvalitetom koji postavlja smjernice za uspostavljanje, primjenu i održavanje sistema upravljanja kvalitetom u organizacijama. Ovaj standard ima za cilj poboljšanje poslovnih procesa i efikasnost organizacija, obezbjeđujući da proizvodi ili usluge koje organizacija pruža odgovaraju visokim standardima kvaliteta.

U nastavku su osnovni pojmovi i principi ISO 9001 standarda:

- Sistem upravljanja kvalitetom (QMS):
- Organizacije treba da uspostave, primjenjuju, održavaju i stalno unapređuju sistem

upravljanja kvalitetom.

- Uloga liderstva:Lideri organizacija se ohrabruju da preuzmu aktivnu ulogu u vođenju i podržavanju sistema upravljanja kvalitetom.
- Uključenost zaposlenih: Svi zaposleni treba da budu angažovani i odgovorni za postizanje ciljeva kvaliteta organizacije.
- Sistemski pristup upravljanju: Identifikacija, razumijevanje i upravljanje međusobno povezanim procesima kao sistemom doprinosi efikasnosti i uspjehu organizacije.
- Neprekidan proces unapređenja: Organizacije treba kontinuirano da prate i unapređuju svoje procese, uzimanjem u obzir iskustava i povratnih informacija.
- Pristup zasnovan na faktima za donošenje odluka: Odluke treba donositi na osnovu analiza podataka i informacija.

8. Nabavka i implementacija standarda, sertifikacije ACV po standardu ISO/IEC 27001 za Sistem upravljanja bezbjednošću informacija

Planirana je nabavka u iznosu od 12.100,00 eura. ISO 27001 je međunarodni standard za upravljanje informacionom bezbjednošću. Ovaj standard postavlja smjernice za uspostavljanje, implementaciju, održavanje i stalno unapređivanje sistema upravljanja informacionom bezbjednošću u organizacijama. Cilj ISO 27001 je obezbijediti zaštitu informacija od različitih prijetnji, očuvati povjerljivost, integritet i dostupnost informacija, kao i smanjiti rizik od bezbjednosnih incidenata.

Opseg sistema upravljanja informacionom bezbjednošću (ISMS):

Organizacije treba da definišu opseg svog sistema upravljanja informacionom bezbjednošću, odnosno da identifikuju koje informacije se obrađuju i koji su resursi uključeni u taj proces.

Rizik i bezbjednost informacija:

Organizacije treba da identifikuju rizike za informacije koje obrađuju i sprovedu odgovarajuće mjere zaštite kako bi ih smanjile na prihvatljiv nivo.

Upravljanje rizicima:

ISO 27001 postavlja proces upravljanja rizicima koji uključuje identifikaciju, procjenu i tretman rizika.

Politika informacione bezbjednosti:
Organizacije treba da uspostave jasnu politiku informacione bezbjednosti koja odražava njihove ciljeve i obaveze u vezi sa zaštitom informacija

9. Nabavka softvera za skeniranje mrežnih ranjivosti

Ovaj softver je skener mrežnih ranjivosti koji koristi arhitekturu uobičajenih ranjivosti i izloženosti za lako umrežavanje bezbjedonosnih alata. On koristi jednostavnu arhitekturu koja opisuje prijetnje i potencijalne napade na mrežno okruženje. U saglasju sa postojećim Endpoint softverom koji imamo, dodatno ćemo unaprijediti bezbjednost mreže. Planirana je nabavka u iznosu od 5.900,00 eura.

10. Izrada programskog paketa za registraciju operatora bespilotnih vazduhoplova, realizaciju obuke i testiranje pilota bespilotnih vazduhoplova

Potrebno je uspostaviti sistem za registraciju UAS za čiji je projekat obavezna sertifikacija i za operatore UAS i vazduhoplovno-modelarskih klubova i njihovih članova koji se zahtijeva EU Regulativom 2019/947 čije je transponovanje po PPCG planirano za IV kvartal ove godine. Na novaj način ćemo uskladiti proces registracije odnosno sistem za registraciju sa sistemom koji je neophodan kako bi se ispoštovali zahtjevi koji su propisani ovom regulativom. Planirana je nabavka u iznosu od 60.000,00eura.

11. Izrada novog veb sajta Agencije

Procjenjeni iznos nabavke iznosi 25.000,00 eura. Postojeći sajt nije moguće upgrejdovati zbog programa i platforme na kojoj je radjen ni na planu razrade ni na planu sigurnosti. Takodje nakon penetracijskog testa koji je radjen sa pentration testerom iz Cikoma prije dvije godine pronadjen je veliki broj bezbjedonosnih neažurnosti.

Imati bezbjedan veb sajt izuzetno je važno iz više razloga, kako za vlasnike sajtova, tako i za korisnike. Evo nekoliko ključnih razloga zašto je neophodno obezbijediti bezbjednost svog veb sajta:

- Zaštita podataka korisnika:

  Bezbjedan veb sajt štiti lične podatke korisnika. Ako vaš sajt sakuplja informacije kao što su korisnička imena, lozinke, adrese ili finansijski podaci, bezbjednost ovih podataka je od suštinskog značaja kako bi se spriječilo neovlašćeno pristupanje ili zloupotreba.
- Očuvanje reputacije:

  Bezbjednosni incidenti poput hakovanja ili curenja podataka mogu imati ozbiljan uticaj na reputaciju vašeg brenda. Korisnici će izbjegavati sajtove koji ne obezbjeđuju njihove podatke, a povratno širenje negativnih iskustava može imati dugoročne posljedice.
- Zaštita od sajber napada:

  Sajber napadi postaju sve sofisticiraniji, uključujući različite vrste napada poput DDoS napada, SQL injekcija, krađe identiteta itd. Obezbjeđivanje bezbjednosti sajta pomaže u zaštiti od ovakvih prijetnji.

12. Nabavka softvera za kontrolu pristupa internet sadrzaju zaposlenih

Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 25.000,00 eura.

U pitanju je softversko rješenje koje se koristi za kontrolu pristupa internet sadržaju unutar organizacija. Ovo rješenje obično djeluje kao proxy server, što znači da između klijenata (npr. računara zaposlenog) i interneta postavlja posredni sloj zaštite. Evo pojašnjenja ključnih stavki i prednosti softvera:

Ključne stavke:

- Filtriranje Sadržaja:

  Softver omogućava organizacijama da filtriraju internet sadržaj, blokirajući pristup

određenim web stranicama, kategorijama ili vrstama sadržaja. To pomaže u održavanju produktivnosti i sprečava pristup neprikladnom materijalu.

- Kontrola Pristupa:

  Omogućava postavljanje politika pristupa kako bi se definisalo ko može pristupiti određenim web stranicama ili vrstama sadržaja. To može biti korisno za suzbijanje potencijalno rizičnih aktivnosti.
- Sigurnosna Analiza:

  Softver može sprovoditi analizu prometa kako bi identifikovale potencijalno zlonamjerne web stranice, phishing pokušaji ili druge sigurnosne prijetnje. To povećava nivo sigurnosti organizacije.
- Optimizacija Performansi:

  Softver može doprinijeti optimizaciji performansi mreže putem čekiranja često korišćenih resursa, smanjujući vrijeme učitavanja web stranica i optimizujući širinu pojasa.
- Protokol Praćenja:

  Pruža detaljan pregled internet aktivnosti zaposlenog, uključujući informacije o posjećenim web stranicama, vremenu provedenom na internetu i slično. To može biti korisno za analizu i izvještavanje.

Prednosti:

- Sigurnost Mreže:

  Softver pomaže organizacijama u održavanju visokih sigurnosnih standarda, sprečavajući pristup zlonamjernim web stranicama i smanjujući rizik od sigurnosnih prijetnji.
- Povećanje Produktivnosti:

  Filtriranje internetskog sadržaja pomaže u održavanju produktivnosti zaposlenog sprečavanjem pristupa neprikladnim materijalima tokom radnog vremena.
- Usklađenost:

  Pruža organizacijama sredstvo za postizanje usklađenosti s internim i spoljnim regulativama, posebno u području sigurnosti i zaštite podataka.

13. Nabavka softverskog rješenja za multifaktorsku autentifikaciju (MFA)

Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.300,00 eura.

Multifaktorska autentifikacija (MFA) je sigurnosni pristup koji zahtijeva više od jednog načina identifikacije od korisnika kako bi se omogućio pristup sistemu. To povećava sigurnost u odnosu na tradicionalnu jednofaktorsku autentifikaciju, koja obično koristi samo korisničko ime i lozinku. Softversko rješenje za multifaktorsku autentifikaciju obično uključuje kombinaciju tri glavna faktora autentifikacije:

- Nešto što znate (lozinka): Ovo je tradicionalni faktor autentifikacije, kao što je korisničko ime i lozinka.
- Nešto što imate (token ili mobilni uređaj): Drugi faktor može uključivati fizički token, poput

pametne kartice, USB uređaja ili mobilnog uređaja koji generiše privremeni kod (npr. putem mobilne aplikacije ili SMS poruke).

- Nešto što jeste (biometrija): Ovaj faktor uključuje biometrijske podatke, poput otiska prsta ili prepoznavanja lica. Prednosti softverskih rješenja za multifaktorsku autentifikaciju uključuju:

Povećana sigurnost: MFA značajno otežava neovlašćenim korisnicima pristup nalozima čak i ako su saznali korisničko ime i lozinku.

Zaštita od krađe identiteta: Dodatni faktori autentifikacije smanjuju rizik od krađe identiteta, jer je potrebno više od jedne informacije za pristup.

Prilagodljivost i fleksibilnost: Softverska rješenja omogućavaju različite kombinacije faktora autentifikacije, prilagođene specifičnim potrebama organizacije ili pojedinca.

Smanjenje rizika od phishinga: MFA može smanjiti učinkovitost phishing napada jer čak i ako zlonamjerni akteri dobiju lozinku, još uvijek će im biti teško dobiti pristup sistemu bez dodatnih faktora autentifikacije.

14. Nabavka softverskog rješenja za Data loss prevention

Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 23.000,00 eura.

Rješenje za prevenciju gubitka podataka (*Data Loss Prevention – DLP*) predstavlja skup tehnologija, politika i procesa koji su namijenjeni otkrivanju, praćenju i sprečavanju neovlašćenog prenosa ili gubitka osjetljivih podataka unutar organizacije. Ova vrsta softverskog rješenja ima ključnu ulogu u zaštiti podataka od curenja i neovlašćenog pristupa.

Evo nekoliko ključnih elemenata i prednosti DLP rješenja:

- Otkrivanje osjetljivih podataka:

  DLP sistemi mogu analizirati podatke kako bi identikovali osjetljive informacije kao što su brojevi kreditnih kartica, privatni identifikacijski brojevi, zdravstveni podaci ili drugi povjerljivi podaci.

  Klasifikacija podataka:

  Omogućava organizacijama da označe i klasifikuju podatke prema različitim nivoima povjerljivosti ili važnosti.
- Praćenje i nadzor:

  DLP alati prate promet podataka unutar mreže, u stvarnom vremenu prateći aktivnosti korisnika kako bi identikovali pokušaje neovlašćenog pristupa ili prenosa podataka.
- Politike sigurnosti:

  Definisanje politika sigurnosti koje određuju kako se osjetljivi podaci smiju koristiti i prenositi, čime se smanjuje rizik od neovlašćenog rukovanja podacima.
- Prevencija gubitka podataka:

  Uz pomoć definisanih politika, DLP sistemi mogu automatski blokirati, šifrirati ili obavještavati o pokušajima prenosa osjetljivih podataka.

Prednosti DLP Rješenja:

- Smanjenje rizika od gubitka podataka:

DLP sistemi smanjuju rizik od neovlašćenog prenosa osjetljivih podataka, bilo da je riječ o unutrašnjim prijetnjama od zaposlenih ili spoljnim napadima.

15. Nabavka trakastih zavjesa za prozore

Zbog dotrajalosti i oštećenja postojećih trakastih zavjesa neophodno je izvršiti nabavku novih. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.300,00 eura.

16. Nabavka poslovno-skladišnog prostora

U 2024. godini zbog nedostatka poslovno-skladišnog prostora u Agenciji potrebno je realizovati njegovu kupovinu. Kupovinom adekvatnog poslovno-skladišnog prostora uključujući i njegovo obezbjeđenje, riješio bi se navedeni problem za duži vremenski period. **Procjenjena vrijednost poslovno-skladišnog prostora je okvirno planirana u iznosu od 450.000,00 eura**

Zaključna razmatranja:

Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu sadrži pregled planiranih prihoda i rashoda za 2024. godinu, baziran je na pokazateljima poslovanja u 2023. godini i realno očekivanim prihodima i rashodima u 2024. godini. Planirani prihodi i rashodi za 2024. godinu u funkciji su ostvarivanja godišnjeg programa rada i razvoja Agencije za civilno vazduhoplovstvo, imajući u vidu da je vazdušni saobraćaj jedan od esencijalnih elemenata ekonomskih i društvenih aktivnosti države, Agencija kroz svoju nadležnost treba da obezbijedi razvoj i unapređenje ove oblasti.

Finansijski plan za 2024. godinu sa projekcijom prihoda u iznosu od 6.738.340,00 eura i rashoda u iznosu od 5.809.889,27 eura, biće realizovan iz sopstvenih izvora finansiranja u skladu sa članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", broj 30/12, 30/17 i 82/20) dok će se raspored sredstava po finansijskom planu vršiti u skladu sa opštim aktima Agencije, donijetim odlukama, programima i planovima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima u cilju izvršavanja poslovnih zadataka iz nadležnosti Agencije.
Planirani prihodi Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu uvećani su za oko 19 % u odnosu na planirane prihode za 2023. godinu, to su prvenstveno prihodi od rutnih naknada, terminalnih naknada i naknada na odlazeće putnike, njihova realizacija će zavisiti isključivo od povećanja broja letova i broja putnika u našoj naplatnoj zoni.
Planirani rashodi za 2024. godinu kroz pojedinačne stavke (bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja, rashodi za materijal i usluge, rashodi za održavanje osnovnih sredstava, ostale poslovne rashode i amortizacija) uvećani su za oko 11% u odnosu na planirane rashode za 2023. godinu i odražavaju realne potrebe za funkcionisanjem Agencije u toku 2024. godine.

Sastavni dio finansijskog plan za 2024. godinu, predstavlja Plan investicija u iznosu od 1.065.700,00 eura.

Osnovna svrha realizacije Finansijskog plana za 2024. godinu Agencije za civilno vazduhoplovstvo, biće izvršenje osnovnih zakonskih i međunarodnih obaveza, dominantno se rukovodeći principima racionalnosti i domaćinskog poslovanja sa ključnim ciljem očuvanja dostignutog nivoa sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.